
Időtakarékos differenciálás az alsó tagozatban

SZERDAHELYI GÁBORNÉ

Az azonos évfolyamon tanuló osztályok, a tananyag egy-egy témakörének befejezése után, az osztályszerkezet időszakos felbontásával két csoportban gyakorolnak. Az eredményvizsgálat alapján a kialakított csoportokban a képességüknek, tudásuknak megfelelő ütemben folytatják tanulmányaikat. A gyakorlásra szánt idő után visszaáll az eredeti osztályszerkezet, s egy újabb témakör feldolgozása következik.

Tervezés

Az órarend összeállításánál ügyelni kell arra, hogy az időtartalékos differenciálásban szereplő tantárgyak az azonos évfolyamon azonos időre essenek. A tanmenetet folyamatosan készítik el az azonos tárgyat tanítók. Ennek lépései a következők: célok, feladatok meghatározása; a tananyag lebontása órákra; időkeret kijelölése.

Az időkeretet új ismeret feldolgozására, alkalmazásra, rendszerezésre, rögzítésre és ellenőrzésre használjuk fel.

Az új ismeret feldolgozására, alkalmazására (valamint a tanulók életkori sajátosságát figyelembe véve néhány gyakorló órát is beütemezve) az időkeret 75 százalékát szánjuk. A megmaradt órákat ellenőrzésre, az időtartalékot az osztályszerkezet időszakos feloldásával – viszonylag homogén csoportokat képezve – évfolyamszintű differenciálásra fordítjuk. A tervezés után az osztálytanítók a konkrét óratervezést egyénileg végzik el, saját gyermekcsoportjuk aktuális tudására építve azt.

Szervezés

A tananyag feldolgozása az előre elkészített óratervezés alapján történik. Ügyelni kell arra, hogy a párhuzamos osztályok megközelítőleg hasonló ütemben haladjanak.

Az új ismeret feldolgozása és a közbeiktatott gyakorló, alkalmazó órák után úgynevezett "formatív" mérés következik. Az eredményvizsgálathoz szükséges mérősorokat a tanítók állították össze az előre meghatározott célok, feladatok alapján az adott témakörből. A mérés eredményét figyelembe véve a két osztály tanulóból két viszonylag homogén csoport alakul. Egy, a feladatokat eredményesen elsajátított "A" csoport és egy másik, kompenzációra szoruló "B" csoport.

Az "A" csoportba azok a tanulók kerülnek, akik kb. 80 százalék felett teljesítettek. Ők gazdagító, elmélyítő, kiegészítő feladatokat kapnak.

A "B" csoportba kerülő tanulók részletesebb, jobban áttekinthető feladatokat kapnak. Azonban olyanokat, amelyek lényegében ugyanazokat a gondolkodási műveleteket mozgósítják. Tehát az így kialakított csoportbontás után a gyakorlások alkalmával mód nyílik a tehetségesek gondozására és a felzárkóztatásra. Munkánkban tulajdonképpen erre használjuk az időtartalékot. A differenciált gyakorlások után

visszaállítjuk az osztályok megszokott rendjét, majd utómérést végzünk.

Az utómérés – melyet munkánkban szummatív mérésnek nevezünk el –, tartalmában megegyezik a formatív méréssel, azonos típusú feladatokat jelent más példasorral. Ez a mérősor visszajelzést ad számunkra a tanítási-tanulási eredményességről, illetve feltárja a hiányosságokat, amelyeket a következő témakör folyamatos gyakorlás-feladati között pótolhatunk.

Tapasztalatok

Hatása a tanulókra

Eddigi megfigyeléseink, méréseink azt igazolják, hogy ez a fajta differenciálás hasznos. A tanulók számára semmiféle törést nem jelent a másik csoportba történő időszakos áthelyezés. Mivel nagyobb hangsúlyt kap az egyéni érdeklődés figyelembevétele, a tanulási kedvük kiegyensúlyozottabb. A különböző módok, eszközök segítségével jobban akarnak tanulni.

Fontos, hogy mindenkinek kell dolgoznia a saját csoportjában, mert tudásához, erejéhez mért feladatokkal kell megbirkóznia.

Az egyes csoportok nem zártak. Mindig a témában elért eredmény alapján tevődnek össze, tehát lehetőség van az egyik csoportból a másikba kerülni.

Részben megoldódik a differenciált házi feladat kérdése is, mivel a tanulókat eleve tudásuk szerint csoportosítjuk, a kapott feladatokat feltételezhetően külső segítség nélkül meg tudják oldani.

Az osztályszerkezet időszakos felbontása nevelési szempontból is szerencsésnek bizonyul. Az új szituáció felkelti a tanulók érdeklődését. Akik nagyjából egy szinten állnak, egymás előtt bátrabban nyilatkoznak meg. Módosul az osztályban betöltött eddigi szerepük is. Az élenjárók "méltó ellenfélre" találnak a másik osztály tanulói között.

Fokozott lehetőség nyílik az önálló ismeretszerzése, az ismeretanyag önálló bővítésére (kutató- és gyűjtőmunkára) és a tanult ismeretanyag önálló alkalmazására.

Azok, akik saját osztályukban nem szerepeltek eredményesen – pedig az átlagosakhoz tartoznak –, önbizalomra tesznek szert a másik csoportban.

A felzárkóztatást igénylők nem lesznek akkora hátrányban, mint eddig osztályukban voltak, hiszen a kiegyenlített csoportban több olyan tanuló lesz, aki hasonló nehézségekkel küzd.

A gyermekek több csoportban élik át a közösségi viszonyukat, és ez személyiségük fejlődéséhez vezethet.

A csoportalakításnál elfogadják a felmérés során elért eredményüket, ami motiváló hatású, ugyanis a mérés megismétlése során a tanulók tapasztalják azt, hogy néhány óra hozzásegíthette őket a javításhoz.

Hatása a nevelőkre

Az ilyenfajta differenciálásra való felkészülés egy állandó, belső önképzés jó formája.

Jó lehetőséget ad a team-munka megvalósításához, ami által létrejöhet az egységes követelés, a követelmények pontos alkalmazása.

A nevelőpárosok folyamatos együttműködése biztosíték módszertani kultúrájuk gazdagításához, egymás munkájának állandó kontrollálásához.

A pályakezdők számára az állandó társ biztonságérzetet, segítséget, megerősítést ad.

A korrekciós osztályok megszűnésével ez is egyfajta megoldás a lassú ütemben haladó tanulók fejlesztésére.

Olyan fejlesztő program, ami nem igényel különösebb anyagi ráfordítást.

A tanítók számára egyszerűbb szervezési forma ez a differenciálás. Megkönnyíti a differenciált házi feladat adását.

Az 1. osztályos tájékoztató füzetbe a nevelők szummatív, értékelő felmérés után írják be tantárgyanként észrevételeiket – tanulóknak szólóan, megjelölve a feladatokat.

A 2. osztályban az utómérés után a nevelők közös megegyezéssel értékelik a tanulók munkáját az elért teljesítményeik alapján. Ezt az értékelést az időkeret során kapott részjegyek egészítik ki.

A két csoportot a nevelők állandó váltakozásával irányítjuk.

A nevelőktől 15-30%-kal nagyobb munkaráfordítást igényel.

Ajánlás

Mire kell ügyelni a szervezésnél?

1. Két olyan nevelőre van szükség, akik egész évben képesek összehangolni munkájukat.

2. Megfelelő órarend összeállítása.

3. A szülők tájékoztatása a formáról és az eredményekről.

4. Nem ajánlatos egymástól nagyon eltérő képességű osztályok között szervezni (pl. tagozatos, nem tagozatos osztályok esetében). Ilyen esetben a tanulócsoporton belül lehet megvalósítani az időtartalékos differenciálást.

5. A nevelőpáros eltérő szokásait célszerű összehangolni, természetesen kerülve az uniformizmust.

6. Magyar nyelv- és irodalom tantárgy esetében javasoljuk az egyes nyelvhasználati módok figyelembevételével kialakítani a témákat, és az ezek feldolgozására szánt időkeretet.

Felmerült problémák

a. Eddig a formális és utómérés anyaga megegyezett mindkét csoportban, ezáltal nem kaptunk visszajelzést a gazdagított program eredményességéről. A jövőben a mérősorok kiegészítését tervezzük, alkalmazkodva a gazdagított programhoz (az ott dolgozó tanulók külön feladatot kapnak a kiegészítő anyagból).

b. Azok a tanulók, akik felzárkóztató programban dolgoztak, ha nem érték el a kívánt 80%-ot az évfolyamszintű differenciálás után, további fejlesztésen vesznek részt a hagyományos korrepetáláson és a folyamatos gyakorlás során.

c. A szervezési munkát nehezíti, ha magas létszámú osztályok között történik a differenciálás.

d. A tanulók fejlődése, fejlesztése jobban nyomon követhető, ha egy éven keresztül egy nevelő kezében van egy csoport.

Összegzés

A hazai tapasztalatok azt mutatják, hogy a heterogenitás leküzdését már a beiskolázáskor el lehet kezdeni. Mégsem hihetjük, hogy ha magasabb szintre emelkedik az iskolaelőkészítés, és jól funkcionál a rugalmas beiskolázás, akkor a tanulók fejlődési tempója egyenletessé válik.

Nálunk az oktatás alapvető szervezeti kerete az osztály, alapvető szervezeti formája a tanítási óra. Tehát egy ilyen rendszerhez kell nekünk megfelelő módozatot alkalmaznunk. Azért gondoljuk jónak a bemutatott modellt, mert a hagyományos

frontális oktatás, valamint a tesztelés és a korrekciós periódusok követik egymást.

Ahhoz, hogy az időtartalékos differenciálás életképes legyen, a következőket kell megvalósítani:

1. A célok pontos megállapítása és sorrendbe állítása.
2. A tanítandó egységek logikai felbontása a céloknak megfelelően.
3. Az egységek tartalmának közlési módja feleljen meg az adott csoport fejlettségének.
4. Megfelelő idő álljon rendelkezésre a tanulók számára a feladatok megoldására.
5. Kapjanak a tanulók folyamatos tájékoztatást az előrehaladás sikeréről.
6. Ezzel egyidőben a számukra legmegfelelőbb módon pótolják az esetleges hiányokat.
7. A teljesítményeket kritériumok alapján mérjük.

Végül azt kívánjuk elérni, hogy tanulóinkat elmozdítsuk a közepes szintről, ahol a tanulók nagyobb hányada áll. Tennünk kell ezt azért, mert ez a tudás egyre kevésbé lesz lehetséges a társadalmi beilleszkedéshez, a kívánt ütemű társadalmi-gazdasági fejlődés megvalósításához. Vagyis vennünk kell egy optimális tananyag-mennyiséget, ami mindenki számára kötelező minimum, és kiegészíthető az egyéni-lehetséges maximum egységeivel.

2 témakör eredményének mérése a 2 "A" osztályban

Sorszám	Formatív mérés	Szummatív mérés
1.	80%	87%
2.	50%	92%
3.	80%	82%
4.	87%	97%
5.	87%	100%
6.	82%	hiányzott
7.	92%	90%
8.	95%	100%
9.	92%	87%
10.	90%	90%
11.	67%	95%
12.	95%	95%
13.	92%	97%
14.	hiányzott	87%
15.	65%	90%
16.	95%	85%
17.	92%	87%
18.	95%	100%
19.	95%	90%
20.	92%	92%
21.	92%	85%
22.	92%	90%
Összteljesítmény	86%	91%